

УДК 353:332.14

О.С. Лашук, аспірант

Чернігівський національний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

О.С. Лашук, аспірант

Черниговский национальный технологический университет, г. Чернигов, Украина

ГОСУДАРСТВЕННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ РАЗВИТИЯ РЕГИОНА В УСЛОВИЯХ ТРАНСФОРМАЦИИ УКРАИНСКОГО ОБЩЕСТВА

Oksana Lashuk, PhD student

Chernihiv National University of Technology, Chernihiv, Ukraine

THE STATE REGULATION OF REGIONAL DEVELOPMENT IN CONDITIONS OF TRANSFORMATION OF UKRAINIAN SOCIETY

У статті розкрито сутність поняття регіон у сфері державного управління та особливості державного регулювання розвитку регіону. Проаналізовано основні проблеми державного регулювання розвитку регіону. Також дослідженні стратегічні завдання та основні принципи регіонального розвитку в Україні.

Ключові слова: регіон, регіональний розвиток, державна регіональна політика, державне управління, регіональне управління, механізми державного управління.

В статье раскрыта сущность понятия регион в сфере государственного управления и особенности государственного регулирования развития региона. Проанализированы основные проблемы государственного регулирования развития региона. Также исследованы стратегические задачи и основные принципы регионального развития в Украине.

Ключевые слова: регион, региональное развитие, государственная региональная политика, государственное управление, региональное управление, механизмы государственного управления.

The article reveals the essence of the concept in the area of public administration and state regulation peculiarities of the region. The basic problem of state regulation of development. Also study the strategic objectives and basic principles of regional development in Ukraine.

Key words: region, regional development, state regional policy, public administration, regional administration, governance mechanisms.

Постановка проблеми. Формування ефективної стратегії розвитку України зумовлене поглибленням процесів децентралізації державного управління, що відбуваються в країні, створенням сучасної європейської моделі регіонального розвитку та активізацією розвитку економічного, соціального, ресурсного потенціалів для формування сталого розвитку держави.

Процеси, що відбуваються у суспільстві, потребують визначення поняття “регіон” у сфері державного управління для формування ефективного державного механізму його розвитку. Сучасний розвиток регіону залежить від ефективності соціально-економічних процесів в державі, тому держава має сприяти цьому розвитку та активізувати свою діяльність в регіональній політиці. Регулювання соціально-економічного розвитку регіону одне з пріоритетних завдань сучасного державного управління і є ключовим у формуванні нової соціально-орієнтованої економіки України, вагомим державним механізмом для забезпечення територіальної цілісності та стабільності в країні.

В контексті децентралізації питання розвитку та взаємодії регіонів є актуальними, оскільки відсутність державної політики регіонального розвитку може привести до загострення проблем у економічній, політичній та соціальній сферах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань державного регулювання розвитку регіонів в свої роботах приділяли, М.Долішній, В.Геєць, З.Герасимчук, Л.Федулова, Б.Данилишин, М.Бутко, Л.Чернюк, С.Шкарлет, З.Варналій, В.Василенко та інші.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на велику кількість наукових досліджень державного регулювання розвитку регіонів, актуальність статті обумовлена необхідністю дослідження теоретичних засад державного регулювання розвитку регіону та підвищенням його ефективності.

Мета статті. Мета статті полягає в дослідженні теоретичних засад регіонального розвитку та питань державного регулювання розвитку регіону.

Виклад основного матеріалу. Значення державного регулювання регіонального розвитку в умовах трансформації українського суспільства невпинно зростає. Його розвиток і функціонування зумовлюють соціально-економічні та історико-культурні особливості територій нашої держави, загальноєвропейські тенденції регіонального розвитку, полярні тенденції щодо інтеграції та дезінтеграції, загальносвітові процеси. Від того, за допомогою яких механізмів та інструментів здійснюватиметься державне регулювання регіонального розвитку, залежить якість і швидкість здійснення реформ як у регіонах, так і у країні в цілому [1, с. 67].

Поняття «регіон» використовують різні науки для виокремлення територіальних частин держави за певною ознакою. В економічній науці можна виділити два підходи до цього поняття: регіон як економічна система і регіон як соціально-економічна система. Його пов'язують з регіональною економікою, де під регіоном розуміють велику територію країни з однорідними природними умовами й характерною спрямованістю розвитку продуктивних сил на основі поєднання комплексу природних ресурсів і матеріально-технічної бази, виробничої та соціальної інфраструктур.

Тобто, узагальнивши існуючі в економічній літературі основні підходи до визначення поняття «регіон», сформулюємо власне бачення цього поняття, що базується на узагальненні та систематизації його ознак. Таким чином, регіон – це територіально-адміністративна одиниця, що має своєрідне, притаманне саме їй, історичне, культурне та демографічне середовище, яке характеризується певними галузями господарства, соціальною інфраструктурою та функціональними особливостями. Необхідно відмітити, що визначення понять «розвиток регіону» та «регіональний розвиток» є різними, тобто їх аналіз теж необхідно розглядати з різних позицій.

Під розвитком регіону розуміють розвиток кожної окремої територіальної одиниці в часі. А оскільки для аналізу цього поняття використовують динамічний підхід, який сильно може видозмінюватися, то в процесі його аналізу досліджуються показники структурних змін у різних галузях економіки за певний проміжок часу. У свою чергу, регіональний розвиток є більш узагальнювальним та системним поняттям, який характеризує функціональні елементи й відношення між ними для досягнення збалансованого розвитку не лише усього регіону, а й держави загалом. Аналіз цього поняття передбачає дослідження розвитку окремого регіону стосовно інших [3, с. 9].

Так, проаналізувавши існуючі в літературі визначення поняття регіонального розвитку, доходимо висновку, що під цим поняттям можна розуміти якісну зміну суті будь-якого потенціалу регіону (економічного, соціального, політичного, екологічного, науково-технологічного та ін.), яке у результаті призводить до підвищення якості життя людини. Сталий розвиток будь-якої держави вимагає створення єдиного господарського комплексу з ефективним використанням місцевих ресурсів, переваг територіального поділу праці та запобігання ускладненням на політичному, економічному, міжетнічному ґрунті.

Регіон є цілісною системою зі своїми структурою, функціями, зв'язками із зовнішнім середовищем, історією, культурою, умовами життя населення, а регіональний фактор відчутно впливає на розвиток держави в цілому. Проте на сучасному етапі до найважливіших проблем, розвитку регіонів України належать питання загострення диференціації соціального та економічного розвитку територій нашої держави [7].

Одним із вагомих завдань формування дієвого механізму державного регулювання є створення відповідних умов для стимулювання розвитку базисних виробництв

високотехнологічних укладів та модернізації ключових секторів національної економіки, що дозволить забезпечити передумови для довготривалого економічного зростання з урахуванням пріоритетів макроекономічної політики. Важливим є концентрація бюджетних ресурсів у критично значимих обсягах для посилення державної інноваційної та інвестиційної діяльності в частині модернізації добувних галузей промисловості, паливно-енергетичного комплексу, сільського господарства, авіаційного комплексу, транспортної інфраструктури, розвитку атомної промисловості, нанотехнології та інших галузей високотехнологічного виробництва. Забезпечення рівних умов функціонування соціально-економічних комплексів регіонів України вимагає цілеспрямованих дій з боку держави шляхом регулювання розвитку регіонів та сприяння окремим регіонам, використання особливостей їх природного, виробничого і ресурсного потенціалу.

Сьогодні в жодному питанні внутрішньої політики немає таких глибинних розбіжностей між суттю проблеми й методами її вирішення, між теорією і практикою, як у питанні формування та реалізації регіональної політики держави. Для вирішення цих проблем виникає необхідність створення умов для оптимальної економічної самостійності регіонів, впровадження організаційних, правових та економічних заходів для забезпечення ефективного державного регулювання процесів регіонального розвитку країни та координації міжрегіональних зв'язків.

Державне регулювання регіонального розвитку передбачає організовані системні дії щодо забезпечення сталого і збалансованого функціонування регіональних систем, що мають на меті покращання якості та підвищення рівня життя населення. Державне регулювання регіонального розвитку поширюється на ті сфери діяльності, які віднесено до компетенції державного рівня управління. До них належать: політика природокористування, соціальна політика, цінова та кредитна політика, розробка правових норм розвитку економіки, визначення податкової політики та її диференціація з урахуванням стимулювання процесу становлення ринкових відносин у регіоні, визначення режиму зовнішньоекономічної діяльності регіону тощо.

Метою державного регулювання територіального розвитку має бути стимулювання розвитку територій, нездатних функціонувати в режимі саморозвитку, та підтримка й активізація соціальної мобільності населення окремих регіонів. Регулювання територіального розвитку повинно здійснюватися системою спеціально організованих заходів політичного, правового, соціального, фінансового, економічного характеру, покликаних:

- стимулювати розвиток тих територій, які з об'єктивних причин не можуть функціонувати в режимі саморозвитку;
- створювати умови для виникнення і функціонування національно значимих потенційних "точок зростання" (вільних економічних зон, технопарків тощо);
- забезпечувати виконання окремими територіями загальнодержавних функцій (утримання на території об'єктів державного значення) [3].

Ефективним державне регулювання розвитку територій може бути лише за умови виконання його основних принципів, до яких належать: обґрунтоване та ефективне поєднання державного регулювання й ринкового саморегулювання залежно від ступеня адаптації до них регіонів та рівня їх депресивності обґрунтування та реалізація механізмів державного регулювання регіонального розвитку в режимі "особливої відповідальності" [8, с. 251-253].

В Україні, за сучасних умов трансформації суспільства, державне регулювання регіонального розвитку може здійснюватися у формі: трансфертів, спрямованих до місцевих бюджетів з державного бюджету, для вирівнювання фінансового забезпечення регіону; додаткової фінансової підтримки депресивних регіонів; державних цільових програм, спрямованих на вирішення територіальних проблем (досягнення прискореного зростання пріоритетних галузей регіонального господарства, зростання експортного потенціалу

регіону); бюджетних інвестицій і конкретних інвестиційних проектів (так званий бюджет розвитку) тощо.

Принагідно слід зазначити, що здійснення державного регулювання територіального розвитку в Україні стикається з багатьма труднощами. Перепонами державного регулювання розвитку територій є відсутність єдиної нормативно встановленої процедури "відбору" регіональних проблем для прийняття рішень на державному рівні.

До головних перешкод на шляху забезпечення ефективного державного регулювання регіонального розвитку в Україні можна віднести: відсутність системного підходу до регіональної політики, невизначеність стратегічних перспектив регіонального розвитку; недостатнє використання існуючих інструментів державного регулювання, спрямованих на стимулювання розвитку регіонів, у тому числі депресивних територій; низьку інституційну та фінансову спроможність місцевих органів влади щодо вирішення питань місцевого значення; відсутність дієвих та ефективних механізмів формування місцевих бюджетів на основі гарантованих державою соціальних стандартів надання послуг населенню незалежно від місця проживання; незавершеність формування та недосконалість моделі управління на регіональному рівні [4; 5; 6].

Державне регулювання розвитку регіонів, як і будь-яка інша діяльність держави, потребує також належного нормативно-правового забезпечення. Назріла нагальна потреба у прийнятті низки законів та підзаконних актів, які б нормативно закріпили довгострокову концепцію регіонального розвитку, базові засади державного регулювання розвитку регіонів, визначили його предмет, коло суб'єктів, форми і методи такого регулювання. Відсутність системного підходу до реалізації регіональної політики, невизначеність стратегічних перспектив регіонального розвитку, тобто несприйняття протягом тривалого часу органами влади поняття "планування регіонального розвитку", призвели до неефективного застосування механізмів регулювання регіонального розвитку [2, с. 278-279].

На основі аналізу зазначених та багатьох інших проблем можна запропонувати основні заходи з удосконалення державного регулювання територіального розвитку:

1. Впровадити та постійно застосовувати в управлінській практиці інструменти стратегічного планування розвитку території, яке б сприяло точному визначенню пріоритетів регіонального розвитку.

2. Удосконалити механізми державної підтримки розвитку депресивних регіонів.

3. Розробити систему заходів з розбудови інфраструктури регіону, маючи на меті покращання умов використання інноваційних технологій, підвищення інвестиційної привабливості регіонів, розширення залучення вітчизняних та іноземних інвестицій для регіонального розвитку тощо.

4. Адаптувати національне законодавство з питань регіональної політики до міжнародних норм та стандартів.

5. Удосконалити системумоніторингу та контролю регіонального розвитку тощо.

Висновки і пропозиції. Отже, за сучасних умов ринкових перетворень державне регулювання територіального розвитку стає ключовою ланкою державного управління, що формується під впливом багатьох факторів, певна сукупність яких створює підвалини його теоретичних засад і посилення регіональних і місцевих впливів. Проте існують проблеми регулювання розвитку регіону, такі як: відсутність системного підходу до регіональної політики, невизначеність стратегічних перспектив регіонального розвитку; недостатнє використання існуючих інструментів державного регулювання; низька інституційна та фінансова спроможність органів влади; відсутність дієвих та ефективних механізмів формування місцевих бюджетів; незавершеність формування та недосконалість моделі управління на регіональному рівні. Ці проблеми зумовлені складним взаємопроникненням природних, просторових, економічних, політичних і соціальних суперечностей, що пов'язано зі значною неоднорідністю територій країни та великою поліструктурністю територіальної організації влади. Для вирішення зазначених питань необхідно запровадити заходи з

удосконалення державного регулювання територіального розвитку, пов'язані з впровадженням інструментів стратегічного планування розвитку території, державною підтримкою депресивних регіонів, розбудовою інфраструктури регіону, адаптацією законодавства до міжнародних норм та стандартів, системою моніторингу та контролю регіонального розвитку.

Список використаних джерел

1. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку : монографія / за ред. З. С. Варналія. - К. : Знання України, 2005. - 498 с.
2. Бандур С. І. Сучасна регіональна соціально-економічна політика держави: теорія, методологія, практика / С. І. Бандур, Т. А. Заяць, І. В. Терон. - К. : РВПС України НАН України, 2002. - 250 с.
3. Данилишин Б. Науково-інноваційне забезпечення сталого економічного розвитку України // Економіка України. - 2004. - № 3. - С. 4.
4. Долішній М. І. Регіональна політика: методологія, методи, практика / М. І. Долішній, П. Ю. Беленький, В. Я. Бідак та ін. - Львів, 2001. - 719 с.
5. Кистанов В. В. Региональная экономика России / В. В. Кистанов, Н. В. Копылов. - М. : Финансы и статистика, 2003. - 584 с.
6. Герасимчук З.В., Вахович І.М., Каменська І.М. Фінансова політика сталого розвитку регіону: Монографія. –Луцьк: Надстир'я, 2006. – 220 с
7. Регіональний вимір трансформаційних зрушень / авт колектив: Галушкіна Т.П., Реутов В.Є., Качаровська Л.М., 2009 – 320 с.
8. Продуктивні сили економічних районів України / Данилишин Б.М., Чернюк Л.Г., Горська О.В., Фащевський М.І. та ін. –К.: ЗАТ “Нічлава”, 2000. – 520 с

References

1. Rehiony Ukrainy: problemy ta priorytety sotsialno-ekonomichnoho rozvytku : monohrafiia / za red. Z. S. Varnaliia. - K. : Znannia Ukrainy, 2005. - 498 s.
2. Bandur S. I. Suchasna rehionalna sotsialno-ekonomichna polityka derzhavy: teoriia, metodolohiia, praktyka / S. I. Bandur, T. A. Zaiats, I. V. Teron. - K. : RVPS Ukrainy NAN Ukrainy, 2002. - 250 s.
3. Danylyshyn B. Naukovo-innovatsiine zabezpechennia staloho ekonomichnoho rozvytku Ukrainy // Ekonomika Ukrainy. - 2004. - № 3. - S. 4.
4. Dolishnii M. I. Rehionalna polityka: metodolohiia, metody, praktyka / M. I. Dolishnii, P. Iu. Bielienkyi, V. Ia. Bidak ta in. - Lviv, 2001. - 719 s.
5. Kystanov V. V. Rehyonalnaia ekonomyka Rossyy / V. V. Kystanov, N. V. Korylov. - M. : Fynansy y statystyka, 2003. - 584 s.
6. Herasymchuk Z.V., Vakhovych I.M., Kamenska I.M. Finansova polityka staloho rozvytku rehionu: Monohrafiia. –Lutsk: Nadstyr'ia, 2006. – 220 s
7. Rehionalnyi vymir transformatsiinykh zrushen / avt kolektyv: Halushkina T.P., Reutov V.Ie., Kacharovska L.M., 2009 – 320
8. Produktivni syly ekonomichnykh raioniv Ukrainy / Danylyshyn B.M., Cherniuk L.H., Horska O.V., Fashchevskiy M.I. ta in. –K.: ZAT “Nichlava”, 2000. – 520 s